

JENS WARMING

f. 1873, d. 1939

AD en noget uregelret Livsbane førtes *Jens Chr. Jespersen Warming* til den Professorstol ved Københavns Universitet, som han beklædte de sidste 20 Aar. I Studentertiden var han et Par Aar Elev paa Askov Højskole, og efter at han havde taget juridisk Embedseksamen, drog han til Amerika for et treaarigt Ophold, under hvilket han virkede som Højskolelærer. Da han efter Hjemkomsten havde suppleret sin juridiske Uddannelse ved ogsaa at tage statsvidenskabelig Eksamen, ansattes han som Docent i Nationaløkonomi ved Landbohøjskolen, og samtidig gjorde han Tjeneste som Undervisningsassistent ved Universitetets statistiske Laboratorium. Et Par Aar senere blev han Kontorchef i Statens statistiske Bureau uden at have passeret de lavere Tjenestegrader. I de 15 Aar Warming beklædte det sidstnævnte Embede, havde han dog stadig Øjet rettet mod Professorstillingen, og i største Delen af Tiden øvede han akademisk Lærergerning som Bierhverv. Allerede i 1903 havde Warming deltaget i en Konkurrence om den Docentpost i Statsvidenskab, der tilfaldt Nordmanden Einar Einarsen, og da denne Post atter blev ledig efter et Par Aars Forløb, blev det overdraget Warming og L. V. Birck at »bistaa de statsvidenskabelige Professorer i det dem paahvilende Forelæsnings- og Eksamensarbejde«. I Realiteten betød dette løjerlige Arrangement, at Warming blev Docent med Danmarks Statistik som Lærefag, men saaledes at han vedblev at bestride Kontorchefembedet i Statistisk Departement, indtil han i 1919 udnævntes til Professor ordinarius i Statistik.

Af de to Discipliner, der indenfor Rammen af Faget Statistik doceres ved Københavns Universitet, var den teoretiske i Harald Westergaards og senere i Nybølles Hænder. Warmings Domæne blev derfor den beskrivende Disciplin, som i Undervisningsplanen benævnes »Danmarks Statistik«. Det er ikke rimeligt, at Warming, hvis Omstændighederne havde stillet ham frit, vilde have valgt

JENS WARMING

f. 1873, d. 1939

AD en noget uregelret Livsbane førtes *Jens Chr. Jespersen Warming* til den Professorstol ved Københavns Universitet, som han beklædte de sidste 20 Aar. I Studentertiden var han et Par Aar Elev paa Askov Højskole, og efter at han havde taget juridisk Embedseksamen, drog han til Amerika for et treaarigt Ophold, under hvilket han virkede som Højskolelærer. Da han efter Hjemkomsten havde suppleret sin juridiske Uddannelse ved ogsaa at tage statsvidenskabelig Eksamen, ansattes han som Docent i Nationaløkonomi ved Landbohøjskolen, og samtidig gjorde han Tjeneste som Undervisningsassistent ved Universitetets statistiske Laboratorium. Et Par Aar senere blev han Kontorchef i Statens statistiske Bureau uden at have passeret de lavere Tjenestegrader. I de 15 Aar Warming beklædte det sidstnævnte Embede, havde han dog stadig Øjet rettet mod Professorstillingen, og i største Delen af Tiden øvede han akademisk Lærergerning som Bierhverv. Allerede i 1903 havde Warming deltaget i en Konkurrence om den Docentpost i Statsvidenskab, der tilfaldt Nordmanden Einar Einarsen, og da denne Post atter blev ledig efter et Par Aars Forløb, blev det overdraget Warming og L. V. Birck at »bistaa de statsvidenskabelige Professorer i det dem paahvilende Forelæsnings- og Eksamensarbejde«. I Realiteten betød dette løjerlige Arrangement, at Warming blev Docent med Danmarks Statistik som Lærefag, men saaledes at han vedblev at bestride Kontorchefembedet i Statistisk Departement, indtil han i 1919 udnævntes til Professor ordinarius i Statistik.

Af de to Discipliner, der indenfor Rammen af Faget Statistik doceres ved Københavns Universitet, var den teoretiske i Harald Westergaards og senere i Nybølles Hænder. Warmings Domæne blev derfor den beskrivende Disciplin, som i Undervisningsplanen benævnes »Danmarks Statistik«. Det er ikke rimeligt, at Warming, hvis Omstændighederne havde stillet ham frit, vilde have valgt

dette Lærefag som mere end et Gennemgangsstadium. Tværtimod. Som Grundlag for to Konkurrenceforelæsninger i Anledning af Besættelsen af det Professorat, der blev ledigt ved Will. Scharlings Død, udgav Warming en Afhandling (»Arbejds løn og Rente«), i Forordet til hvilken han udtalte som sin Opfattelse, at »den naturlige Udviklingslinje for en Nationaløkonom er den at begynde som Statistiker, og saa efterhaanden dreje mere over til den egentlige Nationaløkonomi, særlig de teoretiske Helhedsproblemer«.

Denne Udtalelse er en Programmerklæring, som ikke er til at tage fejl af, og Warmings videnskabelige Virke rummer da ogsaa flere Vidnesbyrd om, at hans Hu stod til Indtrængen i de mere teoretiske økonomiske Problemer. Foruden Konkurrenceafhandlingen fra 1903, »Gode og daarlige Tider«, og den før nævnte »Arbejds løn og Rente« kan her peges paa Lejlighedsskrifter om »Valutaspørgsmaalet«, »Krigen og Landbruget« og »Provinsen og Hovedstaden«. Warmings altid vaagne Interesse for Øjeblikkets Spørgsmaal og hans Trang til at bidrage til at løse Vanskelighederne gav sig typisk Udslag i den i 1935 udgivne Afhandling »Industri eller Landbrug«, der rummede intet mindre end en Femårsplan for Beskæftigelse og Valuta i Danmark. Endelig bør nævnes Forelæsningerne over Landbrugspolitik og det ejendommelige Skrift »Landbrugets Grænse-Kalkulationer«, der tilsigtede at bane Vej for Anvendelse af Grænsenytte-Teorien som driftsøkonomisk Princip i det praktiske Landbrug.

Hovedvægten i Warmings videnskabelige Produktion og i hans akademiske Lærergerning ligger dog paa den beskrivende Statistiks Felt. Her udførte han gennem et Tidsrum af 33 Aar et overordentlig fortjenstfuldt Arbejde.

Da Warming i 1906 begyndte sin Lærergerning ved Universitetet, fandtes der intet brugeligt Grundlag for Undervisningen i Danmarks Statistik. Indtil da havde de Studerende i det væsentlige været henvist til at benytte et saa besværligt og tillige forældet Hjælpemiddel som Falbe-Hansens og Scharlings store Haandbog i 5 Bind (1878—87) med Supplementet af 1891. Paa Grundlag af sine Forelæsninger udarbejdede Warming nu en ny Haandbog, som udkom i 1909—13, og hvoraf en forkortet Udgave, nærmest bestemt til Undervisningsgrundlag for de juridiske Studerende, fremkom i 1920. I helt omarbejdet og stærkt udvidet Skikkelse udsendtes Warmings Hovedværk i 1929—30 under Titlen »Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv«, efterfulgt af den mindre Lærebog for Juristerne »Danske Samfundsproblemer i statistisk Belys-

ning«. Endelig forelaa ved Warmings Død to Hefter af en ny og yderligere forøget Udgave af den store Bog.

Det er et Kæmpearbejde, der her er præsteret ved Samlingen, den stadige å jour-Føring og Systematiseringen af det vældige Materiale til Belysning af snart sagt alle Felter af Samfundslivet. Og Warming tog sig ikke Sagen let. En stor Del af Stoffet gravede han møjsommeligt frem fra afsides Kroge, fra Regnskaber, periodiske Beretninger og Lejlighedsskrifter fra offentlige og private Institutioner, Foreninger og Korporationer, fra Monografier, Tidsskrifter, Kommissionsbetænkninger og Lovmotiver. Og alt blev, i den knappest mulige Form, vendt og drejet, belyst og kommenteret fra alle Sider. Warming vilde, at den, der raadspurgte hans Bog, ikke alene skulde være værnnet mod at gaa forgæves, men ogsaa være sikker paa at faa rigtig Besked, eller i hvert Fald at blive sat rigtig paa Sporet.

Hvad Warming ydede som Universitetslærer, maa vurderes paa Baggrund af den Stilling, man har givet den beskrivende Statistik i det statsvidenskabelige Studium ved Københavns Universitet. Næppe noget Sted udenfor Danmark har man i samme Grad som her taget Konsekvensen af den selvfølgelige Erkendelse, at Studiet af Samfundsvidenskaberne bør hvile paa Grundlaget af solidt og fyldigt Kendskab til Samfundsbygningens Struktur og til Realiteterne i det Liv, der rører sig i den. At bibringe de Studerende saadant Kendskab, var det væsentlige i den Opgave, der var betroet Warming som Universitetslærer. Han forstod den store Betydning af denne ansvarsfulde Opgave, og han sparede aldrig nogen Anstrængelse for paa bedst mulig Maade at røgte dette Hverv, hvortil hans Evner og Anlæg gav ham udmærkede Forudsætninger. Desuden var det ham en god Hjælp, at han i sine Tjenestear i det statistiske Departement fik personlig Kontakt med den officielle Statistiks Arbejde og Metoder.

Nu da Læreren i »Danmarks Statistik« gennem 33 Aar er gaaet bort, spørger man uvilkaarlig, hvem der kan og vil fortsætte hans Arbejde. Det gaar nu nok. Der har lykkeligvis i de senere Aar været en saa frodig Opvækst af dygtig og energisk Ungdom med statsvidenskabelig Uddannelse, at den rette Mand til at tage Arven op nok vil blive funden. Men i Forbindelse hermed bør det maaske overvejes, om ikke Øjeblikket er inde til i nogen Grad at ændre Fagets Indhold. Ved det unge Universitet i Aarhus, hvor det tilsvarende Fag har faaet Benævnelsen »Almindelig Samfundsbeskrivelse«, har man givet det tre Undervisningssemestre, hvoraf der i

de to behandles danske Samfundsforhold, medens det tredje Semester anvendes til Øvelser m. m. i internationale Forhold, bl. a. med den Del af Folkeforbundets Publikationer, der koncentrerer sig om den økonomiske Statistik, som Kildemateriale. En Reform i denne Retning synes at maatte være betimelig, og den vilde formentlig kunne gennemføres uden Forøgelse af Omfanget af det egentlige Lærestof.

Udenforstaaende kunde maaske fristes til at spørge, om Undervisningen gennem en Menneskealder i et Fag, der efter sit Indhold giver saa liden Anledning til Himmelflugt, som Tilfældet er med beskrivende Statistik, ikke avlede en for Undervisningen skadelig Træthed. Den, der spørger saaledes, vil finde benægtende Svar ved at sammenholde Fremstillingen i de 2½ Udgaver af Warmings store Haandbog. Arbejdet med dette Værk har jo aldrig hvilet, siden det første Udkast blev skrevet, og man mærker tydelig, hvorledes Warming gennem dette Arbejde søgte i nogen Grad at realisere det foran nævnte Program for hans videnskabelige Løbebane. Udgaven af 1929—30, der havde Undertitlen »En Lærebog i Danmarks Statistik«, og endnu mere den sidste ufuldendte Udgave, adskiller sig fra den oprindelige »Haandbog« bl. a. derved, at der til de talmæssige Fremstillinger og Redegørelser er knyttet hvad Warming selv kalder »den nationaløkonomiske Forklaring af Forholdene«. Ved saaledes i den som Lærebog benyttede Haandbog i Danmarks Statistik saa at sige at indsmugle Elementer af et Kursus i Økonomi søgte Warming Udløsning for sin Trang til at docere Nationaløkonomi.

Der er forskellige Meninger om, hvorvidt dette, pædagogisk set, er en anbefalelsesværdig Metode. Men givet er det, at det stadige Arbejde med de »nationaløkonomiske Forklaringer« har ikke alene værnet Warming mod at blive stikkende i en altfor rutinemæssig Undervisning, men ogsaa bidraget til at forøge den personlige Kontakt mellem Lærer og Elev, der er saa frugtbringende for al Undervisning. Betegnende er det, at Warming ivrigt paakaldte sine Elevers Medarbejde og opfordrede dem til at supplere det docerede og eventuelt fremsætte afvigende Opfattelser og Meninger: »Universitetet skal ikke blot være et Sted, hvor Studenterne lærer af Professorerne; disse skal ogsaa lære af Studenterne, og ikke mindst i et Fag, hvor det er saa vigtigt at være i Kontakt med Livet i alle Erhverv, Klasser og Landsdele«. Ogsaa Undervisningen paa det statistiske Laboratorium, hvor Warming i de sidste 15 Aar ledede en Del af Øvelserne, betegnede han som en Slags

Samarbejde med Eleverne: »Studenterne har ofte, og navnlig i de saakaldte frie Opgaver, indsamlet et Stof og uddybet et Emne paa en saadan Maade, at jeg har lært meget deraf; det samme gælder Seminar-Opgaverne og de store Tremaaneders Afhandlinger.«

De to ovenstaaende Citater, der er taget fra Forordene til den store Haand- og Lærebog, vidner om, at Warming — saaledes som det sømmer sig en ret Videnskabsmand — ikke ophørte med at være og føle sig som »studiosus perpetuus«. Han siger selv, at han i den første Tid som Universitetslærer var ængstelig for at komme ud i noget subjektivt. Denne Ængstelighed svandt dog med Aarene, og selv om han vedblivende erkendte Vanskeligheden ved, at Læreren i beskrivende Statistik som en Slags Polyhistor maa beskæftige sig med Problemer indenfor alle Nationaløkonomiens Fagomraader, afholdt dette ham ikke fra ofte at kaste sig ud i Behandlingen af Emner, som — ret beset — burde forbeholdes Specialisters Domæne. Naar hans uforfærdede Gaaen paa undertiden resulterede i Konklusioner, der maatte forekomme noget udfordrende, skal dette ses paa Baggrund af den Opfordring, han rettede ogsaa til andre Læsere end de Studerende, om at melde sig med Korrektioner og afvigende Meninger: »Der er mange Problemer i vor Videnskab, som Enkeltmand ikke magter, men hvor alligevel een maa begynde for at faa Drøftelserne frem.«

Alt dette var vel Udslag af den fantasifulde Frodighed, der var en Del af Jens Warmings Natur, men det hænger utvivlsomt ogsaa sammen med hans utrættelige Arbejdstrang. Myreflittig som han var af Natur, blev Arbejde hans Liv; han var aldrig ledig, kendte næppe til at holde Ferie. Saaledes kan det forklares, at selv om Warming rundeligt gav Embedsgerningen, hvad den havde Krav paa, blev der dog Tid tilovers for andre Gøremaal. Warmings Arbejdskraft, hans Kundskaber og Indsigt og hans stærke Ønske om at være til størst mulig Nytte for sine Medmennesker blev da ogsaa taget i Brug paa mange forskellige Omraader. Han var Formand for de to Boligkommissioner under og efter Verdenskrigen; han var i en Aarrække Medlem af Københavns Borgerrepræsentation, havde Sæde i en Række offentlige Udvalg som Husholdningsudvalget, Udvalget om Tilvejebringelse af dansk Arbejdskraft i Landbruget og Socialministeriets Arbejdsudvalg. I nogle Aar var han Formand for Dansk Pensions- og Livrenteselskab, Medlem af Landmandsbankens Byggeselskab m. fl. Hans stærke kirkelige Interesse gav sig bl. a. Udslag i, at han siden 1912 var

Medlem af Nathanaels Menighedsraad, og i Udgivelsen af den, ogsaa i kirkelige Kredse noget omstridte Bog »Sociale Breve til Menigheden«.

Ved Karakterisering af Jens Warmings Person, saaledes som Billedet af ham nu tegner sig for os, er der et enkelt Træk, der straks paatrænger sig. Han manglede i væsentlig Grad visse Egenskaber, som i Almindelighed vurderes for højt, Egenskaber, som ofte gør en moralsk og intellektuel Undermaaler til Charmeur. Warmings Mangel paa det, man i Almindelighed kalder »Form«, prægede baade hans Omgangstone, hans Arbejde og hans Forfatterpersonlighed. Man kan til Nød forestille sig Warming udtalende en vel overvejet Artighed, men en rent konventionel Kompliment er sikkert aldrig kommen over hans Læber. Naar han overfor en Kollega, som mente at have præsteret et rent Mesterstykke af en Tidsskriftartikel, uden Omsvøb kunde udtale, at det paagældende Opus var »nærmest overflødigt«, var det fordi han efter bedste Overbevisning ansaa det for at være overflødigt, — og deri havde han maaske Ret! Bristende Sans for det formelle spores ogsaa i Warmings Universitetsarbejde. Selv om han paa sin Vis ikke manglede Veltalenhed, var hans Foredrag i Almindelighed tørt og alt andet end blændende. Sproget i hans Bøger er ofte kantet og knudret, og hans overdrevne Økonomi med Ord førte ham jævnlig ud i et sprogligt Uføre, der gør Læsningen til Hovedbrud og fordunkler Meningen.

Warmings minimale Interesse for det formelle hang imidlertid sammen med — eller maaske rettere: var en nødvendig Følge af — værdifulde Egenskaber, som ikke vender udad, og som derfor bliver mindre paaagtede. Ligesom han i sin Livsførelse viste en personlig Nøjsomhed og forsagende Afholdenhed overfor meget af det, der efter de flestes Mening »sætter Kulør paa Tilværelsen«, saaledes viste han en tilsvarende Askese paa aandeligt Omraade, en Askese, der blev til afgjort Modvilje mod alt, hvad der var uægte eller overdrevent. I god Samklang hermed var hans ubestikkelige Sandhedskærlighed, der aldrig gav Plads for selv Skyggen af en Løgn, og den nøjeregnende Redelighed, der forkastede enhver Brug af Ornamenten i Tale og Skrift.

Warmings »sociale Indstilling« er kendt nok. Mindre kendt udenfor det Kvarter af København, hvor han havde sin Bolig i en Menneskealder, er det maaske, at hans Interesse for de Mennesker, der har det ondt, ikke var blot akademisk, men i høj Grad af positiv Natur.

Adolph Jensen.